

JOHANSSONFENOMENET

SÖREN HOLMBERG

I personorienterade politiska system som det amerikanska brukar det betraktas som en fördel att politikerna är kända. Det är inte en förutsättning för att få röster eftersom många amerikaner partiröstar i kongressvalen utan att känna till vilka kandidaterna är, men det är en fördel om man tror att ens person kan dra extra stöd. Politiker med självförtroende bör m.a.o. ha det som på opinionsmätningssjargong kallas en hög "Name Recognition", d.v.s. att väljarna åtminstone har hört eller sett deras namn. Amerikanska valrörelser börjar därför ofta med att kandidaterna försöker etablera sina namn.

I det partidominerade svenska systemet har personkännedom hittills varit mindre viktig. Kandidaterna i valen har nominerats av sina lokala partier och väljarna har röstat på parti inte på individ. Politikerna har inte behövt bekymra sig för hur kända eller okända de varit. De har kunnat bli valda även med mycket låg "Name Recognition". Så kommer det dock kanske inte att förbli i framtiden. Det nya personvals systemet ändrar spelreglerna redan i valen 1998. Svenska politiker som tror att deras person kan vara röstdragande måste göra sig kända för att få personröster. De måste höja sin "Name Recognition".

Och det finns mycket att höja. De undersökningar som har gjorts i samband med riksdagsvalen visar att såväl vanliga kandidater som ledande rikspolitiker (bortsett från partiledarna) ofta är överraskande okända för väljarna. Vid valet 1994 kunde exempelvis endast 41 procent av väljarna uppge namnet på någon enda kandidat till riksdagen i den egna valkretsen. Motsvarande andel var klart högre på 1950- och 1960-talen (kring 60 procent). Ledande partirepresentanter är inte mycket mer kända. Vid valet 1994 var det exempelvis endast en ledande partiföreträdare (av sju som ingick i studien) som över sjuttio procent av väljarna kunde ange rätt parti för. Den politikern hette Göran Persson och var blivande finansminister vid undersökningstillfället. Efter att ha presenterats namnet Göran Persson kunde (endast) 76 procent rätt ange att han var socialdemokrat. Andra tunga politiker som Birgit Friggebo (fp) och Lars Tobisson (m) uppnådde ännu lägre kännedomssiffror (68

respektive 58 procent) medan resultaten för politiker som Marianne Samuelsson (mp) och Johan Lönnroth (v) måste betraktas som direkt dåliga. Endast 16 respektive 11 procent av 1994 års väljare kunde ange vilka partier Samuelsson och Lönnroth representerade (Gilljam och Holmberg 1995).

Vi har inte tillgång till några motsvarande mätningar för partiledarna. Att de är kända av så gott som alla röstberättigade kan vi dock utgå ifrån. Alltsedan 1979, då valundersökningarna började att mäta partiledarnas popularitet, har cirka 95 procent av svarspersonerna kunnat avge sympatipoäng för samtliga partiledare. Sista gången partiledarkännedomens testades i en valundersökning var 1968. Utifrån fotografier kunde då 76 procent rätt identifiera alla fem partiledarna (Särlvik 1970, Roth 1973, Esaiasson 1985, Holmberg 1993).

Kommunala politiker, åtminstone i Göteborg där SOM-institutet genomfört mätningar, är naturligtvis klart mindre kända än partiledarna, men också i de flesta fall även absolut sett förhållandevis okända för medborgarna (Esaiasson 1996). Med start i 1994 års Väst-SOM-studie har vi undersökt hur kända och populära ledande kommunalpolitiker är i Göteborg. Vi har använt en skalmätningsteknik där undersökningspersonerna ombeds att ange hur mycket de uppskattar politikerna på en skala mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar). Frågesviten inleds med en filterfråga där svarspersonerna kan markera om de aktuella politikerna är ”okänd för mig”. Med utgångspunkt från det insamlade datamaterialet har vi definierat ett mycket modest krav som svarspersonerna måste uppfylla för att vi skall kunna fastslå att politikerna är kända för dem: Inget kryss i rutan för ”Personen okänd för mig” och kryss i någon av popularitetsrutorna mellan -5 och +5.

Resultaten i tabell 1 visar att de flesta göteborgspolitiker inte uppnår en kännedomsnivå över 50 procent även med de blygsamma kraven vi specificerat.

Endast två kommunalpolitiker når över 50 procent - Göran Johansson (s), som är i en klass för sig med kännedomssiffror kring 80 procent och Johnny Magnusson kring 60 procent. Övriga hamnar kring 50 procent (Margita Björklund (fp) och Rune Zachrisson (fp)) eller lägre (t ex Claes Roxbergh (mp) kring 40 procent och Roger Andreasson (v) och Kerstin Svensson (s) kring 30 procent). Mest okända med kännedomssiffror enbart kring 20 procent var Jan-Åke Ryberg (v), Eva Selin (c), Ture Jacobsson (kd) och Alvar Persson (c).

Tabell 1 Andel göteborgare som uppgav att de känner till ett antal ledande göteborgspolitiker (procent)

	samtliga			egna partiets sympatisörer		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Göran Johansson (s)	79	82	81	83	84	85
Johnny Magnusson (m)	69	66	61	78	74	68
Rune Zackrisson (fp)	50	-	-	64	-	-
Margita Björklund (fp)	44	50	44	52	54	52
Claes Roxbergh (mp)	42	43	33	30	39	27
Kerstin Svensson (s)	32	39	31	35	47	37
Roger Andreasson (v)	30	-	-	41	-	-
Jan-Åke Ryberg (v)	-	26	18	-	28	24
Eva Selin (c)	24	-	-	*	-	-
Ture Jacobsson (kd)	22	24	18	*	*	*
Alvar Persson (c)	-	22	17	-	*	*

Kommentar: Resultaten visar andelen göteborgska svars personer som inte kryssat för "personen okänd för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala i Väst-SOM-studierna 1994, 1995 och 1996. Procentbasen är definerad som samtliga personer som besvarat enkäterna i Göteborg. Efter kännedomspåfrågan tillfrågades undersökningspersonerna vad de tyckte om politikerna på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Ett - anger att politikerna i fråga inte ingick i det årets studie medan en * anger att antalet svars personer är mycket begränsat.

I de flesta fall, med Roxbergh (mp) som enda undantag, var kommunalpolitikerna något mer kända bland det egna partiets sympatisörer än bland väljarna i allmänhet. Några dramatiska skillnader är det dock inte fråga om. Kännedomssiffrorna stiger endast med några få procentenheter bland de egna väljarna; exempelvis från 81 till 85 procent för Göran Johansson (s) 1996 och från 18 till 24 procent för Jan-Åke Ryberg (v).

Hur populära kommunalpolitikerna var bland de svars personer som uppgav att de kände till dem framgår av resultaten i tabell 2. Siffrorna är medelvärden på gillar-ogillarskalan och kan variera mellan -50 och +50. Vi har multiplicerat ursprungsvärdena med tio för att slippa decimalkomman. Tolkningen är enkel - ju högre positiva värden desto populärare är politikern i fråga.

Bland samtliga svarspersoner uppvisade de flesta kommunalpolitiker genomsnittliga popularitetssiffror strax över noll, mellan +2 och +8. Det är ett anständigt resultat om man betänker att de flesta partiledare uppnår ett sämre resultat. Som framgår av jämförelsen i figur 1 uppvisade alla partiledare utom Carl Bildt popularitetsmedeltal under noll i Riks-SOM 1996, från -2 för Alf Svensson och Gudrun Schyman till -6 för Maria Leissner. Carl Bildt som var den populäraste partiledaren hade ett medeltal på +4.

Sett i ljuset av dessa resultat framstår Göran Johanssons (s) popularitetssiffror som mycket unika. Medeltalet har hållit sig kring +20 de tre gånger vi har mätt, +17 1994, +24 1995 och +19 1996. Siffran +24 är den högsta vi någonsin uppmätt för någon politiker sedan vi började med mätningarna i 1979 års valundersökning och i 1986 års nationella SOM-undersökning. Det tidigare rekordet innehades av Ingvar Carlsson (+20) i 1986 och 1987 års SOM-studier och av Bengt Westerberg (+19) i 1985 års valundersökning. (Holmberg och Weibull 1996, Gilljam och Holmberg 1995).

Tabell 2 Populära och mindre populära göteborgspolitiker (medeltal)

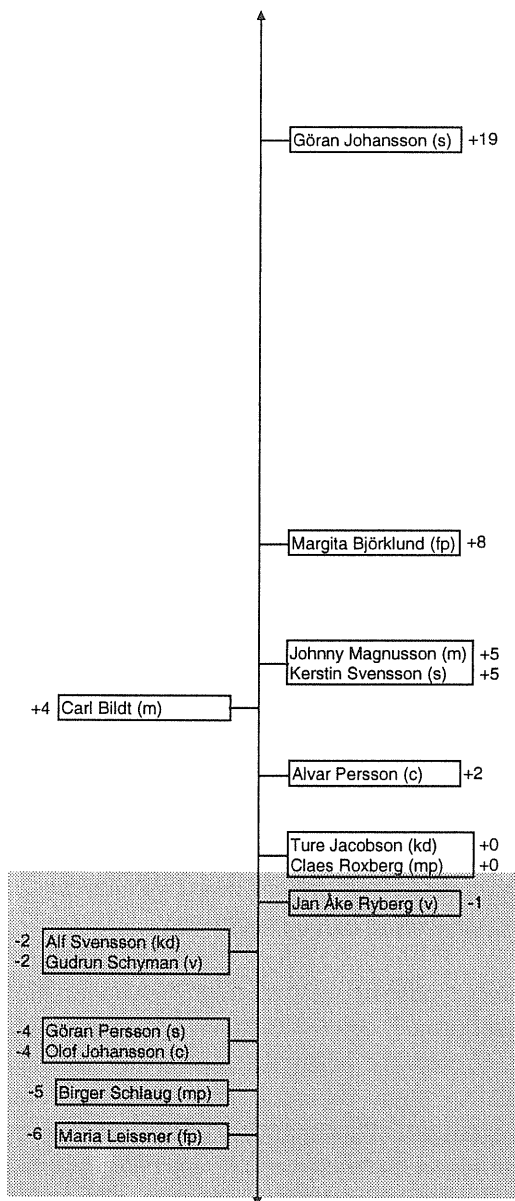
fråga: "Var skulle du vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?"

	<u>samtliga</u>			<u>egna partiets sympatisörer</u>		
	1994	1995	1996	1994	1995	1996
Göran Johansson (s)	+17	+24	+19	+31	+36	+31
Johnny Magnusson (m)	-1	+4	+5	+22	+24	+21
Rune Zackrisson (fp)	-2	-	-	+11	-	-
Margita Björklund (fp)	+3	+5	+8	+9	+23	+24
Claes Roxbergh (mp)	-1	-1	+0	+19	+11	+17
Kerstin Svensson (s)	+1	+1	+5	+8	+10	+16
Roger Andreasson (v)	+1	-	-	+23	-	-
Jan-Åke Ryberg (v)	-	+2	-1	-	+3	+8
Eva Selin (c)	+1	-	-	*	-	-
Ture Jacobsson (kd)	-2	+0	+0	*	*	*
Alvar Persson (c)	-	-0	+2	-	*	*

Kommentar: Resultaten visar medeltalsvärden (gångar 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Egna partiets sympatisörer har precis som i tabell 1 definierats med hjälp av svaren på en fråga om bästa parti (1994 och 1995) eller bästa parti i rikspolitiken (1996).

Figur 1

Göteborgska politikers popularitet i Göteborg jämfört med partiledarnas popularitet i Sverige (medeltal)

Kommentar: Popularitetsskalan varierar mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Data härrör från 1996 års Riks-SOM-undersökning och gäller för samtliga undersökningspersoner.

Bland det egna partiets sympatisörer var kommunalpolitikerna, precis som partiledarna, klart mer populära än bland folk i allmänhet. Om vi ser på resultaten för 1996 och jämför kommunalpolitikernas popularitet bland de egna anhängarna i Göteborg med partiledarnas uppskattning bland det egna partiets sympatisörer i Sverige, visar det sig att två göteborgspolitiker klart överglänser sina respektive partiledare. De göteborgspolitiker är Göran Johansson (+31), som är klart mer populär bland s-sympatisörer än Göran Persson (+16), och Margita Björklund (+24), som också är klart mer uppskattad bland fp-sympatisörer än Maria Leissner (+9).

Övriga kommunalpolitiker är något mindre uppskattade lokalt bland egna anhängare än vad deras respektive partiledare är nationellt. Johnny Magnussons (+24) popularitetssiffra bland m-sympatisörer är klart lägre än Carl Bildts (+35), Claes Roxberghs (+17) resultat bland mp-sympatisörer är något sämre än Birger Schlaugs (+20) och Jan-Åke Rybergs (+9) siffror utvisar en klart lägre popularitet bland v-anshängare än Gudrun Schymans (+24). Resultaten för centerpartiets och kristdemokraternas kommunalpolitiker i Göteborg grundas på så få svarspersoner att de inte håller för en jämförelse med Olof Johanssons och Alf Svenssons popularitet nationellt.

En av orsakerna till att kommunalpolitikerna i Göteborg i genomsnitt tenderade att vara något mer populära bland samtliga svarspersoner än sina respektive partiledare är att bedömningarna av partiledarna är mycket mer partipolitiskt färgade och polariserade än bedömningarna av lokalpolitikerna. Enkelt uttryckt är det mycket vanligare att kommunpolitiker placeras på den neutrala nollpunkten på popularitetsskalan än vad som är fallet för partiledare. Kommunpolitiker väcker inte så heta känslor, framförallt inte heta negativa känslor. Anhängare till motståndarpartier placeras inte så ofta mot sidans kommunalpolitiker på skalans negativa sida. Det händer mycket ofta när det gäller partiledare och rikspolitiker.

Jämförelsen mellan popularitetsresultaten för några göteborgspolitiker och partiledare i tabellerna 3 och 4 illustrerar resonemanget. De starkt partipolitiskt färgade siffrorna för partiledarna visar att de enbart uppnår positiva popularitetsmedeltal bland de egna sympatisörerna (Persson och Leissner) eller bland det egna blockets anhängare (Bildt). Bland sympatisörer till motståndarpartier tenderar partiledarna att uppvisa klart negativa popularitets-siffror.

Tabell 3 En popularitetsjämförelse av tre göteborgspolitiker 1996 (medeltal)

	partisympati							samtliga
	v	s	c	fp	m	kd	mp	
Göran Johansson (s)	+16	+31	+23	+15	+16	+19	+13	+19
Johnny Magnusson (m)	-13	+3	+3	+9	+21	+14	-6	+5
Margita Björklund (fp)	+4	+11	+2	+2	+8	+12	+5	+8

Tabell 4 Tre partiledares popularitet 1996 bland väljare med olika partisympati (medeltal)

	partisympati							samtliga
	v	s	c	fp	m	kd	mp	
Göran Persson (s)	-12	+16	-7	-5	-14	-9	-15	-4
Carl Bildt (m)	-20	-12	+12	+13	+35	+13	-6	+4
Maria Leissner (fp)	-12	-10	-3	+9	-5	+3	-6	-6

Kommentar: Skalan varierar mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Partisympatin gäller rikspolitiken.

Resultaten för göteborgspolitikerna uppvisar ett helt annat mönster, bäst illustrerat av Göran Johanssons popularitetssiffror. Det visar sig att Göran Johansson uppvisar klart positiva siffror i alla partiläger, t ex hela +16 bland m-sympatisörer och +13 bland mp-anhängare. Även Margita Björklund uppvisar positiva popularitetsmedeltal, om än på lägre nivåer, i samtliga partigrupper. Johnny Magnussons popularitet är något mer partifärgad, men även han får en övervägande positiv bedömning av exempelvis sympatisörerna till motståndarpartiet socialdemokraterna (+3).

Bedömningarna tenderar m.a.o. vara mindre påverkade av partitillhörighet när det är kommunalpolitiker som värderas. Bakgrunden till det är naturligtvis att lokal politik är mindre politiserad än nationell politik, vilket gör att såväl den lokala politiken som dess företrädare blir mindre kända och mindre omstridda. I Göteborg talas i bland på gott och ont om göteborgsandan när politiker från olika partier samarbetar och gör upp utan att gå omvägen via en offentlig, kanske politiserad debatt. Frågorna avgörs ovanför folkets huvuden i effektivitetens och samförståndets namn.

Om inte demokratin drabbas så blir åtminstone den demokratiska dialogen lidande. Den demokratiska debatten i Göteborg skulle inte må illa av att politikerna kivades lite mer offentligt. Då skulle inte bara Göran Johansson bli riktigt känd. Övriga kommunalpolitiker skulle också få chansen att höja sin "Name Recognition". Och det kommer kanske att behövas nu när väljarna kan personrösta.

Referenser

Esaiasson, Peter (1985) *Partiledarna inför väljarna. Partiledarnas popularitet och betydelse för valresultatet*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen, Rapportserien 1985:4.

Esaiasson, Peter (1996). "Vilka är dom?" I Nilsson, Lennart (red) *Västsvenska perspektiv*. SOM-rapport 17. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1995) *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts.

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (1997) "Missnöje" I Holmberg Sören och Weibull, Lennart (red) *Ett missnöjt folk?* SOM-rapport 18. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

Roth, Per-Anders (1973) *Väljare och valda. Kännedom om riksdagsledamöterna som personer*. Representationsundersökningen. Statvetenskapliga institutionen, Göteborg.

Särilvik, Bo (1970) *Intervjuundersökning rörande valet till andra kammaren 1968*. Stockholm: SCB.